

Children Affected by the Earthquake in Kahramanmaraş Metaphorical Perceptions of the Concept

Gamze SAATÇI^{1,a}, Türkan SAATÇI^{2,b}, Muhammed KÖSTEKÇİ^{3,c}

¹Department of Nursing, Faculty of Health Science, Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, TURKEY

²Physical Education and Sports Doctorate Programme, Institute of Health Sciences, Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, TURKEY

³Department of Child Development, Faculty of Health Science, Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, TURKEY

ORCIDS: ^a0000-0002-3612-2961; ^b0000-0003-0854-7273; ^c0000-0002-4331-4398

ABSTRACT

Objective: This study aimed to examine the metaphorical perceptions of children who experienced the Kahramanmaraş earthquake. Method: The research study group consisted of 125 earthquake survivor children in Oniki Şubat district of Kahramanmaraş province. The data were collected on the 10th day of the Kahramanmaraş earthquake (16-20 February) by conducting face-to-face interviews with earthquake survivor children who took shelter in Kahramanmaraş Oniki Şubat district. The study's methodology was a phenomenological research design. The research data were collected through the participants' responses to the statement "Earthquake is like or similar to..... Because..." and analyzed by content analysis. Findings: concept of "earthquake." The metaphors were grouped into six categories according to their common areas and reasons for use. The categories are: fear and anxiety theme; natural disasters and religion theme; play and childish things theme; fracture and damage theme; fatal themes; and urban and structural themes. Conclusion: Based on the obtained data, it is recommended to provide children with theoretical information about earthquakes, allow them to express their feelings, and provide them with emotional support.

Key words: Earthquake perception, Earthquake victim, Metaphor, Child.

Kahramanmaraş Depreminden Etkilenen Çocukların Deprem Kavramına İlişkin Metaforik Algıları

ÖZ

Amaç: Bu çalışmada, Kahramanmaraş depremini yaşamış çocukların depreme ilişkin metaforik algılarının incelenmesi amaçlanmıştır. Yöntem: Araştırmanın çalışma grubunu Kahramanmaraş ilinde Oniki Şubat ilçesindeki 125 depremzede çocuk oluşturmaktadır. Veriler Kahramanmaraş depreminin 10. günü (16-20 Şubat) Kahramanmaraş Oniki Şubat ilçesinde sığınan depremzede çocuklar ile yüz yüze görüşmeler yapılarak toplanmıştır. Araştırmada yöntem olarak fenomenolojik araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırma verileri katılımcıların "Deprem..... gibidir/benzemektedir. Çünkü ..." ifadesine verdikleri cevaplara göre toplanmış ve içerik analizi yapılarak veriler analiz edilmiştir. Bulgular: Araştırma sonucunda katılımcılar "deprem" kavramına yönelik 55 adet farklı metafor ortaya koymuşlardır. Metaforlar, ortak alanları ve kullanım nedenlerine göre 6 kategori altında toplanmıştır. Kategoriler; korku ve kaygı teması, doğal felaketler ve din teması, oyun ve çocukça eşyalar teması, kırılma ve zarar görme teması, ölümcül temalar, kentsel ve yapısal temalar şeklindedir. Sonuç: Elde edilen veriler sonucunda, çocuklara depreme yönelik teorik bilgiler verilmesi ile birlikte onlara duygularını ifade edebilme imkânının verilmesi ve duygusal destek sağlanması önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Deprem algısı, Depremzede, Metafor, Çocuk.

GİRİŞ

6 Şubat 2023 günü Türkiye saati ile 04.17'de, merkez üssü Kahramanmaraş'a 48 kilometre uzaklıktaki Pazarcık ilçesi olan ve yaklaşık 2 dakika süren 7.7 büyüklüğündeki deprem ile aynı gün merkez üssü Kahramanmaraş merkeze 146 kilometre uzaklıktaki Elbistan ilçesi olan, saat 13.24'te 7.4 büyüklüğünde meydana gelen depremde Kahramanmaraş, Hatay, Osmaniye, Adana, Gaziantep, Adıyaman, Malatya, Elazığ, Şanlıurfa, Diyarbakır, Kilis illerinde çok sayıda can ve mal kaybı meydana gelmiştir. "Asrın felaketi" olarak nitelendirilen bu deprem etki alanının genişliği, yıkılan bina ve ölümler açısından çağın en büyük depremi olarak bilinmektedir (Gök 2023).

Afetler insan sağlığını etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Afetler, sebep oldukları maddi ve manevi tahribat nedeniyle hem çevrede hem de insanın psikolojik yapısında ani olumsuz değişikliklere neden olur. Depremin ilk etkileri çevresel yıkımla başlar, daha sonraki aşamalarda ise psikolojik yıkıma yol açabilir. Bunlar arasında öncelikle bir yakının ölümü, yaşam koşullarının değişmesi, günlük yaşamın aksaması, hayata uyum sorunları gibi kişiyi zora sokabilecek durumlar yer alıyor. Özellikle ani değişiklikler, kaygı ve depresyona neden olabilir. İnsanların travmatik durumlara tepkileri, başa çıkma mekanizmalarını kullanma yeteneklerine, yaşlarına ve deneyimlerine bağlı olarak değişmektedir (Kıratlı 2001). Bu anlamda çocukluk çağında yaşanan deprem travmasının insanlar üzerinde büyük etki yarattığı söylenebilir. Yıkım çalışmaları sırasında hem çocuklar hem de yetişkinler çeşitli korkutucu olaylarla karşılaşabilirler. Yıkım sırasında evler yıkılabilir, aileler zarar görebilir, yaralanabilir, aile bireylerinin ya da çevrelerindeki kişilerin ölümüne tanık olabilirler. Çevresindekilerin kayıpla ilgili üzüntüsü, korkusu ve şikâyetleri çocuklar için oldukça travmatik olabilmektedir (Bal ve Jensen 2007; Sabuncuoğlu ve ark. 2003; Sarman 2012).

Travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), zor bir deneyimin ardından ortaya çıkan fizyolojik, psikolojik ve duygusal boyutları olan bir bozukluktur. TSSB, insan yaşantısının derinliklerinde birçok travmatik deneyimin altında yatmıştır. Ancak, bu bozukluğun anlaşılması ve tanınması, geçmiş yüzyıllar boyunca yeterince dikkate alınmamıştır. Özellikle 20. yüzyılda, travmatik deneyimlerin insan psikolojisi üzerindeki

etkileri üzerine derinlemesine araştırmalar ve farkındalık artışı yaşanmıştır. Birçok travmatik deneyim, savaşlar gibi büyük çaplı olaylar veya doğal afetler gibi doğa olayları altında yer almaktadır. Çocukların afet sırasında ve sonrasında vereceği tepkiler, yaşadıkları yıkımın ve kaybın düzeyiyle doğrudan ilişkilidir. Bir aile üyesinin ya da arkadaşının bir afet sonucu ölmesi ya da ciddi şekilde yaralanması çocuklarda travmayı artırmaktadır. Bir çocuğun okulu veya evi ciddi bir hasara uğrarsa, bu durum çocuğun hayatında önemli zorluklara ve değişikliklere yol açacaktır. Bu tür olaylar çocukların psikolojik ve sosyal uyum süreçlerini etkileyebilmektedir (Uslu 2021; Aker 2012; Açıkgoz Karaoğlu 2016).

Bir felaketin ardından çocuklarda travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) gelişebilir. Korkutucu veya travmatik bir olaya maruz kalmak veya tanık olmak çeşitli semptomlara neden olabilir. Travma sonrası stres bozukluğu yaşayan çocuklar, travmatik olayı tekrar tekrar yaşama eğilimindedir. Travmatik olaylar, özellikle küçük çocuklarda sıklıkla kabus olarak kendini gösterir. Ayrıca bu çocukların bazen kendilerine zarar verdikleri ya da başkalarına zarar verdikleri de gözlemlenmektedir. Travma sırasında TSSB nadiren ortaya çıkar. Belirtiler genellikle olaydan hemen sonra başlar ve olaydan haftalar veya aylar sonra sakatlık gelişebilir (Alyanak ve ark. 2000; Berken ve Bildik 2001).

Kahramanmaraş depremi büyük çaplı acıların yaşandığı ve ikincil travmaların görüldüğü bir afet örneğidir. Depremler sürecinde yaşanan grup maruziyeti çocuk ve ergenlerde pek çok bilişsel, duygusal ve davranışsal problemin yanı sıra özgüven kaybı, geleceğe dair umutsuzluk hissi gibi psikolojik sorunlara da neden olabilmektedir (Aral 2023). Bu bağlamda deprem sonrası uygulanabilecek müdahaleler çerçevesinde deprem yaşayan çocukların bunu nasıl deneyimlediklerini ve yorumladıklarını bilmek önemlidir (Akt: Aral 2023; Özcan ve Çetinkaya Kutun 2021).

Çocukların deprem gibi travmatik olayları nasıl algıladıklarını anlamak, onlara daha etkili psikolojik yardım ve destek sağlanmasına olanak tanır. Çocukların bu tür olayları nasıl işledikleri ve anlamlandırdıkları, onların iyileşme süreçlerini ve bu tür olaylara gelecekte nasıl tepki vereceklerini büyük ölçüde etkileyebilir. Ayrıca, çocukların metafor aracılığıyla

deprem kavramına ilişkin algıları, eğitimciler, psikologlar ve acil durum hizmetleri için çocuklarla daha etkili iletişim kurma ve onları destekleme stratejileri geliştirme konusunda kritik öneme sahiptir (Karakuş 2014).

Metafor kavramı, Yunanca "meta" (üzerine, geçen) ve "pherein" (taşımak, getirmek) kelimelerinin bir araya gelmesi ile ortaya çıkmıştır. Bu birleşmenin sonucu olarak "metapherein" kavramı üretilmiştir. Metaforlar düşünce süreçlerini ifade eder ve bu sebeple dilde ve fikirdeki harita çalışmaları için önemli bir kaynak görevi görür (Boydak Ozan ve Demir 2011). Metafor yalnızca bir dilsel fenomen değil, bununla birlikte kavramsal ve deneyimsel bir süreç şeklinde dünyamızı yönlendiren bir kavramdır (Su 2002). Metaforlar, bireylerin yaşamı, çevreyi, durumları ve nesnelere ne şekilde algıladıklarını belirtmek için çeşitli benzetmeler kullanma aracı olarak görülmektedir (Cerit 2008). Metaforlar genel olarak ifadeyi süslemek amacıyla tercih edilen bir söz sanatı şeklinde kabul görür, fakat önemi bundan çok daha büyüktür. Metafor, genellikle dünyayı kavrama ve algılama şeklimize destek olan bir düşünme ve görme şeklini belirtir (Çelikten 2006).

Bu bağlamda araştırmada depremden etkilenen çocukların deprem kavramına ilişkin algılarının metafor aracılığıyla ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşmak için bu çalışmada Kahramanmaraş depremini yaşayan çocukların depreme karşılaştırıldığında oluşturdukları görüntülerden hareketle çocukların depreme ilişkin algıları ve depremin çocuklar üzerindeki psikososyal etkileri değerlendirilerek yorumlanmıştır.

MATERYAL VE METOD

Araştırma Modeli

Kullanılan araştırma yöntemi "fenomenoloji" desenidir. Kullanılan bu desen, farkındalık oluştuğunda gerçeği ortaya çıkarmak için kullanılabilir ancak derin ve ayrıntılı bir genel bakış elde edilemeyen çok önemli bir araştırma tasarımıdır. Başka bir deyişle tam ve net bir şekilde açıklanamayan durumları netleştirmeyi amaçlayan çalışmalarda bu desenin kullanılması oldukça önemlidir (Annells 2006).

Metaforlar, düşünce süreçlerini yansıttığı için dil ve düşünce

haritası araştırmaları için önemli bir kaynak olarak hizmet eder (Boydak Ozan ve Demir 2011). Bu noktada amaç, katılımcının bakış açısıyla olayı anlatmaktır. Fenomenoloji deseni nitel araştırma yöntemleri arasında yer alsa da bu desen diğer nitel araştırmalardan farklı olarak bireylerin ifadelerinin ve bakış açılarının çalışmanın temelini oluşturmasıdır (Mertens 2014).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Kahramanmaraş ilinde Oniki Şubat ilçesindeki depremde çocuklar oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde, amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir örnekleme kullanılmış ve örneklem büyüklüğü hesabı yapılmadan "doygunluk" noktasına ulaşana kadar veriler toplanmaya devam edilmiştir. Araştırmaya dahil edilme kriterleri; çocukların ve ebeveynlerin çalışmaya gönüllü olması, çocukların kendilerini ifade edebilecek bir nitelik ve olgunlukta olması, çocukların iletişime açık olması olarak belirlenmiştir. Çalışmanın dışlanma kriterleri ise; çocukların ve ebeveynlerinin çalışmaya gönüllü olmaması, çocukların psikolojik olarak hazır olmaması, sürecin aşamalarını ifade edebilecek şekilde bir bilgiye sahip olmaması, kendilerini ifade edebilecek düzey veya durumda olmaması olarak belirlenmiştir. Örneklemde bulunan çocuklara yönelik demografik bilgiler bireyi tanıma formunda bulunan sorular aracılığı ile ele alınmıştır.

Araştırmanın dâhil edilme kriterlerini karşılayan örneklem büyüklüğü 132 kişidir. Yarı yapılandırılmış formda metafor eksikliği nedeniyle toplam 8 kişi çalışmadan çıkarılmış ve çalışma 124 kişi ile tamamlanmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda, verilerin ayrıntılı rapor edilmesi ve araştırmacıların ulaştıkları sonuçlara ne şekilde ulaştıklarını açıklamaları, nitel araştırmalarda geçerliğin önemli ölçütleri arasındadır (Yıldırım ve Şimşek 2013). Yapılan araştırmada, geçerliği güçlendirmek için bilgi toplama süreci ve veri analiz süreci detaylı olarak verilmiştir. Bununla birlikte literatür taraması yapılarak, araştırma ile benzerliği bulunan çalışmalardan yararlanılmış, bu şekilde iç geçerlik artırılmak istenmiştir. Araştırmanın geçerliğini sağlamak için yapılan bir diğer tedbir de dokümanlarla etkileşim sürecini uzun

tutmaktır. Bu şekilde verilerin kodlanması ve analizi için yeterli zaman ayrılmış olmuştur. Yapılan araştırmada verilerin güvenilirliğini sağlamak amacıyla veriler araştırmacılar tarafından tek tek kodlanmış ve bu şekilde olabilecek eksik ve yanlışlar giderilmeye çabalanmış ve araştırmacılar arasında uzlaşma sağlanmıştır. Çalışmada ulaşılan kavramsal kategoriler altında ortaya çıkan kodların söz konusu kavramsal kategoriyi yansıtıp yansıtmadığını belirlemek amacıyla iki ayrı alan uzmanının görüşü alınmıştır. Uzman değerlendirmelerinin ardından, görüş birliği sağlanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak "Birey Tanıtım Formu" ve "Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu" kullanılmıştır. Birey Tanıtım Formu'nda; çocukların yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, yakın kaybı durumu vb. değerlendirilmiştir. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu'nda ise; çocuklara metaforun ne anlama geldiği açıklanarak, örnekler ile somutlaştırılmıştır. Metaforun tanımlanmasının ardından, formdaki "Deprem ... gibidir/ benzer. Çünkü" cümlesini tamamlamaları beklenmiştir.

Verilerin Toplanması

Veriler Kahramanmaraş depreminin 10. günü (16-20 Şubat) Kahramanmaraş Oniki Şubat ilçesinde sığınan depremzede çocuklar ile yüz yüze görüşmeler yapılarak toplanmıştır. Görüşme ortalama 30 dakika sürmüştür. Araştırma için psikolojik danışman ve rehber öğretmen eşliğinde, bir çocuk gelişimci, bir hemşirelik bölümünden yazar ile çalışma verileri toplanmıştır.

Metaforlar çocuklarda erken yaşlardan itibaren mevcuttur. Aslında, çocuklar konuşmaya başlar başlamaz metafora benzer ifadeler üretirler ve dört yaşına kadar basit metaforik ifadeleri anlayabilirler. Piaget ise çocukların dört yaşına geldiklerinde metaforik dili üretme ve anlama yeteneğine sahip olduğunu ifade etmektedir (Aydın ve ark. 2021).

Veri Analizi

Çocukların deprem kavramına ilişkin ürettikleri metaforları değerlendirmek için "içerik analizi" kullanılmıştır. İçerik analizinin temeli, benzer verileri belirlenmiş temalar ve kavramlar çerçevesinde bir araya getirerek, oldukça anlaşılır

bir biçimde yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek 2006). İçerik analizi beş adımda yapılır. Bu adımlar şunlardır: isimlendirme, tasnifleme, kategorize etme, geçerlik güvenilirliği sağlama ve verilerin dijital ortama aktarılmasıdır.

İsmlendirme basamağında; araştırma örneğinde yer alan çocuklar tarafından üretilen metaforlar listelenecek, metaforların açık ve net olup olmadığı incelenmiştir. Bu basamakta herhangi bir metafor içermeyen kağıtlar ve veriler araştırmadan dışlanmıştır.

Tasnifleme basamağında; metaforlar, birbirleri ile benzerlikleri ve farklılıkları değerlendirilerek listelenmiştir. Sonrasında her bir metafor; konusu ve kaynağı bakımından incelenmiş ve elde edilen metaforlar listelenmiştir.

Kategorize etme basamağında; metafor listesi temel alınarak ve birbirine yakın metaforlar gruplanarak kategori oluşturulmuştur.

Geçerlik-güvenirliği sağlama basamağında; elde edilen kategoriler altında listelenen metaforların, altında toplanan grubu temsil edip etmediğinin yeniden kontrol edilmesi amacı ile iki öğretim elemanından görüş istenmiştir. Birden fazla kodlayıcının kodlama yaptığı çalışmalarda, kodlayıcılar arası güvenilirliğin hesaplanması gerekmektedir. Bu değer Cohen's Kappa katsayısı olarak isimlendirilirken, kodlayıcılar arasındaki uyumu yansıttığı ifade edilmektedir (Gisev ve ark. 2013). Araştırmadaki kodlayıcılar arası uyumu bulmak amacıyla Cohen's Kappa katsayısı hesaplanmıştır. Bu hesaplamada bulunan değerler doğrultusunda araştırmacılar arasındaki uyum incelenmiştir. Uyum değer aralığı 0.20 veya 0.20'den küçükse "zayıf uyum", 0.21-0.40 arasında ise "ortanın altında uyum", 0.41-0.60 arasında ise "orta düzey uyum", 0.61-0.80 aralığında ise "iyi düzeyde uyum" ve 0.81-1.00 aralığında ise "çok iyi düzeyde uyum" şeklinde belirtilmektedir (Kılıç 2015). Yapılan çalışmada uyum oranı 0.94 bulunmuştur. Bulunan değer araştırmacılar arasındaki uyumun çok iyi düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır.

Son basamak olan *verilerin dijital ortama aktarılması basamağında* ise; tüm veriler Word dosyası halinde bilgisayara aktarılmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

“Kahramanmaraş Depreminden Etkilenen Çocukların Deprem Kavramına İlişkin Metaforik Algıları” isimli araştırma için Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulundan 06.04.2023 tarihli 2023/03/04 karar no ile birlikte etik kurul izni alınmıştır. Çalışma için etik kuruldan veli onam formu ile ailelerden gerekli izinler alınmıştır.

BULGULAR

Katılımcıların özellikleri

Araştırmaya katılan çocukların %50.4'ü erkek olup yaş ortalaması 9.90 ± 2.64 yıldır (Tablo 1). Yarı yapılandırılmış formdan elde edilen verilere göre çocukların çoğu depremi korku temelli metaforlara benzetmiştir.

Tablo 1. Kahramanmaraş Depremini Yaşamış Çocukların Deprem Kavramına İlişkin Geliştirmiş Oldukları Metaforlar

	n	%
Yaş (ort=9.90±2.64, min=3, max=15 yaş)		
Kardeş sayısı (3.41±1.51, min=0, max=10)		75,4
Cinsiyet		
Kız	61	48.8
Erkek	63	50.4
Ev Hasar Düzeyi		
Hasarsız	22	17.6
Az hasar	57	45.6
Orta hasar	23	18.4
Ağır hasar	15	12.0
Yıkılma	7	5.6
Yakınına Kayıp Durumu		
Kayıp yok	78	62.9
Sadece yakın akraba	40	32.0
Sadece yakın arkadaş	3	2.4
Yakın akraba ve yakın arkadaş	3	2.4

Önceki Travmatik Yaşantı

Travmatik yaşantı yok	79	63.2
Trafik kazası	5	4.0
Sel	1	.8
Deprem	9	7.2
Ağır hastalık	11	8.8
Ölüm, kayıp, yas	3	2.4
Çatışmaya şahit olma	1	.8
İki veya daha fazla travmatik yaşantı	6	4.8
Diğer	9	7.2

Çalışmanın bulguları, çocukların deprem kavramına ilişkin derinlemesine metaforik algılarına ışık tutmaktadır. Kahramanmaraş depreminden etkilenen çocuklar, depremi büyük oranda korku, şok ve kabus ile ilişkilendirmişlerdir. Farklı frekanslarda kullanılan metaforlar, çocukların bu felaketi farklı boyutlarda algıladıklarını göstermektedir.

Metafor 1: Korku ve Kaygı

Çocuklar depremde korktukları için annelerine sarıldıklarını, çeşitli korkular yaşadıklarını ve şok olup ne yapacaklarını bilmediklerini belirtmişlerdir. Depreme ilişkin olarak kullandıkları “korku” (f=2) ve “şok” metaforları, onların bu doğal afeti büyük bir tehdit olarak algıladıklarını göstermektedir. Bu, çocukların deprem anında yaşadıkları travmatik deneyimleri ve bu deneyimlerin psikolojik etkilerini ifade etmektedir. “Kabus” (f=2) ve “kırmızı hava” metaforları çocukların depremi tehditkar, korkunç ve belirsiz bir olay olarak gördüklerini ifade etmektedir. Bu metaforlar, çocukların deprem sonrası süreçte yaşadığı anksiyete, korku ve belirsizliği temsil etmektedir. Çocuklar “yıkım korkusu” ve “çaresizlik” metaforları ile depremin yol açtığı yıkımı ve bu yıkım karşısında hissedilen güçsüzlüğü, kontrol kaybını ve umutsuzluğu anlatmışlardır. Çocuklar “çaresiz hissettik hiçbir şey yapamadık” cümlesi ile çaresizliklerini belirtmişlerdir. Bu, çocukların depremin fiziksel zararlarının yanı sıra, yaşadıkları duygusal yıkımı da ifade etmekte olan bir durumdur. Çocukların kullandığı “şaşkın olmak” ve “sarsıntı” metaforları, deprem anındaki belirsizlik, panik ve kontrol kaybı hissini yansıtmaktadır. Bu metaforlar, çocukların deprem esnasındaki duygu durumunu ve bu durumun etkilerini ifade etmektedir.

Çocukların bu tema altında kullandığı bu metaforlar, onların depremi hem somut hem de soyut bir şekilde nasıl algıladıklarını, bu olay karşısında hissettikleri duygusal ve

psikolojik durumları yansıtmaktadır.

Metafor 2: Doğal Felaketler ve Din

Çocuklar depremi sıklıkla "yıkıma yol açan felaket", "yıkım" (f=2) ve "felaket" ile ilişkilendirmişlerdir. Bu metaforlar, çocukların depremin getirdiği tahribatı ve zararı kavramsal olarak nasıl işlediklerini gösterir. Çocuklar depremi "Dağdan taş düşmesi", "gök gürültüsü", "yıldırım", "yanardağ", ve "şimşek" metaforları ile tasvir etmişlerdir. "Yerleri mahvettiği için yıldırım gibiydi, titreşimli ve gürültülüydü yanardağ patlaması gibiydi" cümleleri ile depremin şiddetini belirtmişlerdir. Bu, çocukların depremi doğal, güçlü ve kontrol edilemez bir olay olarak gördüklerini ortaya koyar. "Mahşer günü" ve "kıyamet" ifadeleri çocukların depremi, kıyametle ilişkilendirerek düşündüğünü ve bu olayın sonluluğu, korkusu ve belirsizliği ile başa çıkmaya çalıştıklarını göstermektedir. Bu metaforlar çocukların depremi, hayatın sonu olarak gördüğünü ve bu durumu anlamaya çalıştıklarını ifade eder. Çocukların "dünyanın sonu" ve "cehennem" metaforları, depremin getirdiği yıkımı, kaosu ve acıyı yansıtmaktadır. Bu metaforlar, çocukların deprem sonrası yaşadıkları korku, çaresizlik ve yalnızlık duygularını temsil eder. Çocukların "Allah'ın kendini hatırlatması" metaforu, onların depremi bir uyarı, bir hatırlatma olarak algıladıklarını gösterir. Bu, depremin çocuklar üzerindeki manevi ve dini etkilerine dair ipuçları sunar. Çocukların oluşturduğu bu metaforlar, onların deprem olayını çeşitli yönleriyle kavradıklarını ve bu travmatik deneyimi anlamlandırmaya çalıştıklarını göstermektedir. Çocukların bu metaforları kullanarak depremi tanımlamaları, onların bu doğal felaket karşısındaki düşünce, duygu ve inançlarını yansıtmaktadır.

Metafor 3: Oyun ve Çocukça Eşyalar

Çocuklar, depremi sıklıkla "salıncak" (f=2), "gondol", "tekerlek", "paten", "dönme dolap", "kaydırak", "beşik", "balon", "tahterevallı", "zıp zıp", ve "bozuk salıncak" ile tasvir etmişlerdir. Beş çocuk gondol gibi sallandıklarını belirtmiştir. Bu metaforlar, çocukların depremin çalkantısını, hareketini ve belirsizliğini, çocukça objeler ve oyunlar üzerinden anlamlandırmaya çalıştıklarını gösterir. Özellikle "bozuk salıncak" metaforu, depremin çocukların dünyasını nasıl altüst ettiğini, çocukların güvenli olarak bildikleri, oyun oynadıkları şeylerin bile güvenilir olmadığını, dengesiz ve kontrolsüz olduğunu anlamalarını

simgeler. "Kaydırak" ve "dönme dolap" metaforları, çocukların deprem esnasında hissettikleri hız ve kontrolsüzlüğü, düşüş ve çevrelerindeki dünyanın döndüğünü hissetmelerini ifade eder. Bu metaforlar aynı zamanda çocukların deprem anındaki korku ve panik duygularını da yansıtmaktadır. "Beşik" metaforu, çocukların depremi bir sallanma, bir sarsılma olarak algıladıklarını ve bu durumun onlarda güvensizlik yarattığını gösterir. Beşik normalemente bir güven ve huzur sembolüken, bu durumda çocuklar için belirsizlik ve korkuyla ilişkilendirilmiştir. Bu metaforlar, çocukların deprem deneyimlerini ve bu deneyimleri nasıl anlamlandırdıklarını derinlemesine görmemizi sağlar. Çocukların kullandığı bu metaforlar, onların bu doğal afeti işleme şekillerini, depreme ilişkilendirdikleri duyguları ve düşünceleri aydınlatır. Oyun ve çocukça eşyalar, çocukların deprem konusundaki düşünce ve duygularını ifade etme şekillerini gösteren önemli simgelerdir. Bu simgeler üzerinden çocukların bu travmatik olayı nasıl algıladıkları ve işledikleri daha iyi anlaşılabilir.

Metafor 4. Kırılma ve Zarar Görme

Çocuklar, depremi sıklıkla bir "çatlak bardak" ve "çay bardağı" ile tasvir etmişlerdir. Bu tasvir çocuklar tarafından "evimizin her yeri deprem yüzünden çatlak bardak gibiydi" cümlesi ile yapılmıştır. Bu, çocukların depremin neden olduğu hasarı ve kırılmayı sembolize eder. Bardakların çatlaması veya kırılması, çocukların deprem sırasında etraflarında gördükleri yıkımı ve kırılmaları anlamlandırmalarına yardımcı olur. "Cam kırıntısı" ve "çatlak" metaforları, depremin yarattığı kırılmaları, parçalanmaları ve hasarı yansıtmaktadır. Çocuklar, bu metaforlar aracılığıyla depremin yıkıcı etkilerini ve çevrelerindeki dünyanın nasıl parçalandığını ifade ederler. "Evlerin düşmesi" metaforu, çocukların deprem sırasında yaşadıkları korku ve endişeyi gösterir. Çocuklar deprem sorulduğunda depremin evleri yıktığını belirtmişlerdir. Evler genellikle güvenlik ve koruma sembolüdür, fakat bu metaforlar, evlerin bile güvenli olmadığını, deprem sırasında yıkıldığını ve bu yıkımın çocukları nasıl etkilediğini yansıtmaktadır. Bu metaforlar, çocukların deprem sırasında ve sonrasında yaşadıkları travmayı, korkuyu, kaybı ve yıkımı anlamalarını sağlar. Çocukların bu metaforları kullanarak depremi tasvir etmeleri, onların bu doğal felaketi kavramlaştırma şekillerini gösterir. Çocukların depreme ilişkilendirdiği kırılma ve zarar

görmüş nesnelere, depremin çocuklar üzerinde bıraktığı derin izleri ve oluşturduğu travmatik etkileri açığa çıkarmaktadır. Bu bulgular, çocukların deprem deneyimini anlamak ve onlara destek olmak için önemli bilgiler sunar.

Metafor 5: Ölümcül Temalar

Çocuklar, depremi ‘çok vahşiceydi vahşi bir aslan gibi her şeyi parçaladı’ cümlesi ile ‘vahşi aslan’ ile ilişkilendirmişlerdir. Bu metafor, depremin öngörülemez ve yıkıcı doğasını, çocukların bu doğal felaketin tehlikesini ve vahşetini nasıl algıladıklarını gösterir. Aslan, çocukların gözünde kontrolsüz bir güç ve korkutucu bir varlık olarak depremin şiddetini ve tehlikelerini yansıtmaktadır. Çocuklar aynı zamanda depremi ‘ölüm’ ve ‘yok oluş’ ile de ilişkilendirmişlerdir. Bu, depremin gerçekleştirdiği yıkımın ve kayıpların, çocukların zihinlerinde nasıl derin bir iz bıraktığını ortaya koymaktadır. Ölüm ve yok oluş metaforları, çocuklar için yaşamın kırılganlığını ve depremin yarattığı kalıcı kaybı simgeler. ‘Ceza’ metaforu, çocukların depremi bir tür ceza olarak algıladıklarını gösterir. Bir çocuk hırsızlık ve taciz olaylarının arttığı için depremin bize ceza olarak gönderildiğini belirtmiştir. Bu, çocukların deprem olayını neden-sonuç ilişkisi içerisinde değerlendirdiklerini, bu felaketin bir tür suç veya hata sonucu geldiğini düşündüklerini ifade eder. Depremi ‘acı’ ile ilişkilendiren çocuklar, bu doğal felaketin hem fiziksel hem de duygusal düzeyde nasıl bir ızdırap kaynağı olduğunu vurgularlar. Bu metafor, çocukların deprem sırasında ve sonrasında nasıl derin acılar çektiklerini anlatır. Bu varoluşsal ve ölümcül temalı metaforlar, çocukların deprem felaketi ile ilgili düşünce ve duygularını, bu olayın onlarda bıraktığı travmayı ve bu felaketi nasıl algıladıklarını açığa çıkarmaktadır. Çocuklar, bu metaforlar aracılığıyla yaşadıkları korku, kayıp ve acıyı ifade ederler, bu da onların iç dünyaları hakkında önemli bilgiler verir.

Metafor 6: Kentsel ve Yapısal Temalar

Depremi bir ‘gökdelene’ ile ilişkilendiren çocuklar, bu doğal felaketin büyüklüğü ve yüksekliği üzerinden düşünmüşlerdir. Bu metafor, çocukların depremin şiddeti ve etkisi karşısında ne kadar küçük ve savunmasız olduklarını hissettiklerini ortaya koyar. ‘Tır’ ve ‘araba’ metaforları, çocukların depremi güçlü ve kontrol edilemez bir hareket olarak algıladıklarını gösterir. Bu, depremin yol açtığı tahribatı ve çocukların bu

olay karşısındaki çaresizliklerini simgeler. Depremin her yeri bir rüzgar gibi salladığını belirterek depremi ‘ağaç’ ve ‘rüzgar’ ile ilişkilendirmişler, bu doğal felaketin doğası ve etkileri üzerinden düşünmüşlerdir. Ağaç metaforu, depremin doğal bir olay olduğunu; rüzgar metaforu ise, depremin her yere ulaşabilen, kaçınılmaz bir güç olduğunu simgeler. ‘Gürültü’ metaforu, çocukların deprem sırasında duydukları korkutucu ve rahatsız edici sesleri ifade eder. Bu ses, çocukların zihinlerinde depremin getirdiği tehlike ve yıkımı temsil eder. ‘Enkaz’ metaforu, çocukların depremin ardından gördükleri yıkım ve harabeyi temsil eder. Enkaz, çocukların depremin fiziksel tahribatını ve bu tahribatın bıraktığı izleri gösterir. Bu kentsel ve yapısal temalar, çocukların deprem felaketi ile ilgili çeşitli algı ve duygularını yansıtmaktadır. Çocukların kullandığı bu metaforlar, depremin çocuklar üzerindeki etkilerini, çocukların bu olayı nasıl algıladıklarını ve depreme ilişkilendirdikleri kavramları ortaya koyar.

Tablo 2. Kahramanmaraş Depremi Yaşamış Çocukların Deprem Kavramına İlişkin Geliştirmiş Oldukları Metafor Temaları

Tema	n	%	Metafor
Korku ve Kaygı	34	26.9	korku (24) şok (1) kabus (2) kırmızı hava (2) yıkım korkusu (1) üzgün (1) çaresizlik (1) şaşkın olmak (1) sarsıntı (1)
Doğal Felaketler ve Din	21	16.6	yıkıma yol açan felaket (1) dünyanın sonu (1) dağdan taş düşmesi (1) hasar (1) gök gürültüsü (2) mahşer günü (1) yıldırım (2) cehennem (1) yıkım (5) yanardağ (1) şimşek (1) felaket (2) kıyamet (1) Allah’ın kendini hatırlatması (1)

Oyun ve Çocukça Eşyalar	24	19.0	salıncak (9) gondol (5) tekerlek (1) paten (1) dönme dolap (1) kaydırak (2) beşik (1) balon (1) tahterevalli (2) zıp zıp (1) bozuk salıncak (1)
Kırılma ve Zarar Görme	6	4.76	çatlak bardak (1) cam kırıntısı (1) çatlak (2) evlerin düşmesi (1) çay bardağı (1)
Ölümcül	9	7.1	ölüm (4) yokoluş (1) ceza (1) acı (2)
Kentsel ve Yapısal	9	7.1	gökdelen (1) tır (1) araba (1) ağaç (2) rüzgar (1) gürültü (1) enkaz (1) tuğla (1)

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Kahramanmaraş depremini yaşamış çocukların “depreme” yönelik metaforik algılarını belirlemek amaçlı gerçekleştirilen bu araştırmada, ulaşılan bulgular doğrultusunda aşağıdaki sonuçlara varılmıştır. Araştırma sonucunda katılımcı çocukların 55 farklı metafor ortaya koydukları sonucuna ulaşılmıştır. Metaforlar, ortak alanları ve kullanım nedenlerine göre 6 kategori altında toplanmıştır.

‘Korku ve kaygı’ temasında dokuz metafor ortaya konmuştur. Çalışmaya katılan çocuklar bu temada ürettikleri metaforlar ile (korku, şok, kabus, kırmızı hava, yıkım korkusu, üzüntü, çaresizlik, şaşkın olmak, sarsıntı) depremde yaşadıkları korku boyutlarını ortaya koymuşlardır. Faiz’in (2009) yaptığı araştırmada katılımcılar deprem anında büyük bir korku hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu çalışma da çalışmamızın bulgularını destekler niteliktedir. Değirmenci (2018) tarafından yapılan çalışmada ise sınıf öğretmeni adaylarının “doğal afet”

kavramına yönelik ürettikleri metaforların analiz edildiği araştırmada, doğal afetlere yönelik 56 metafor üretilmiştir. Bu metaforlardan 17 tanesi “Zarar verici ve yok edici olarak doğal afet” kategorisinde belirtilmiştir. Doğan, Nacaroğlu ve Ablak’ın (2021) Sivrice depremine maruz kalmış ortaokul öğrencileri ile gerçekleştirdiği metafor çalışmasında, katılımcıların 76 çeşit metafor ortaya koydukları ve metaforlarının olumsuz duygu, nesne ve durumlarla bağlantılı olduğu, Karakuş’un (2019) çalışmasında öğrencilerin depremle ilgili “yıkım ve ölüm” gibi temel kavramları sık sık tercih ettiği, Demirkaya’nın (2007) çalışmasında, katılımcıların %90.9’unun depremin korku yaşattığını belirtmektedir. Doğal afetlerle bağdaştırılan metaforların korku ve kaygı temalı olması araştırmada ulaşılan bulgularla benzerdir. Bu da çalışmanın bulgularını desteklemektedir.

“Doğal felaketler ve din” temasında 14 metafor ortaya konulmuştur. Çalışmaya dahil edilen çocuklar bu temada ürettikleri metaforlar ile (yıkıma yol açan felaket, dünyanın sonu, dağdan taş düşmesi, hasar, gök gürültüsü, mahşer günü, yıldırım, cehennem, yıkım, yanardağ, şimşek, felaket, kıyamet, Allah’ın kendini hatırlatması) depremi pek çok farklı korku içeren kavramlara benzetmişlerdir. Depremler ve doğal felaketler arasında kurulan bu bağlantı deprem sonrasında meydana gelen korku ve endişenin dışa yansımaları olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte doğal felaketlere karşı hissedilen çaresizlik duygusunun yansımaları şeklinde de düşünülebilir.

Demirkaya (2007) tarafından yapılan araştırmada katılımcıların çoğunluğu depremin insanların psikolojisini etkileyeceğini ifade etmiştir. Demirkaya (2008) tarafından yapılan bir başka çalışmada da dini inançların insanların deprem algısını etkilediği sonucuna varılmıştır. Araştırmaya katılanların çoğu depremin Allah tarafından gönderildiğini, Allah’ın bir cezası ve dersi olduğunu belirtmiştir. Aksoy’un (2013) yaptığı bir araştırmada ise “Doğru olanı işaret eden” kategorisinde bulunan “Bir gazap, Uyandırıcı alarm ve Uyarı” gibi metaforlar ile depremler dini duygu ve düşüncelerle bağdaştırılmıştır. Yazıcı ve Kalın (2018) tarafından doğal afetlere ilişkin metaforların incelendiği araştırmada ise, doğal afetlerle bağdaştırılan metaforlardan “insan, sınav, hayalet, kanser, çocuk, kıyamet ve ceza” metaforları ortaya konmuştur. Şeker ve Akman’ın (2014)

Van depremi sonrasında polislerle gerçekleştirmiş olduğu çalışmada, kavram olarak depremi kadersel bir atıf şeklinde kullanmışlardır. Kadersel atıfta bulunan katılımcıların ise daha çok ölüm fikri, çaresizlik ve endişe yaşadıkları belirtilmiştir (Şeker ve Akman, 2014). Öncesinde yapılan araştırmalarda da depreme yönelik belirsizlik, bilinmezlik, tahmin edilemezlik özellikleri ifade edilmektedir (McClure ve ark. 2007). Bu çalışmalar da yapılan çalışma ile benzerlik göstermektedir.

'Oyun ve Çocukça Eşyalar' temasında 11 metafor ortaya konmuştur. Çalışmaya katılan çocuklar bu temada ürettikleri metaforlar ile (salıncak, gondol, tekerlek, paten, dönme dolap, kaydırak, beşik, balon, tahterevallı, zıp zıp, bozuk salıncak) depremi oyuncaklara ve eşyalara benzetmişlerdir. 'Kırılma ve Zarar Görme' temasında 5 metafor üretilmiştir. Çalışmaya dahil edilen çocuklar bu temada ürettikleri metaforlar ile (çatlak bardak, cam kırıntısı, çatlak, evlerin düşmesi, çay bardağı) depremi kırılğan eşyalara benzetmişlerdir.

'Ölümcül' temasında beş metafor ortaya konmuştur. Çalışmaya dahil edilen çocuklar bu temada ürettikleri metaforlar ile (vahşi bir aslan, ölüm, yokoluş, ceza, acı) depremi zarar verici unsurlara benzetmişlerdir. Karakuş'un (2014) yaptığı araştırmada ise öğrenciler "deprem" kavramını "yıkım ve ölüm" gibi kavramlarla ilişkilendirmişlerdir. Bu metaforların depremden sonra ortaya çıkan duygu yoğunluğu ile üretildiği düşünülmektedir. Kaya'nın (2010) yaptığı araştırmada ise ortaokul öğrencileri "deprem" kavramına yönelik 55 farklı metafor ortaya koymuşlardır. Araştırma bulguları incelendiğinde, ortaokul öğrencilerinin %34'ünün depremi (30 metafor) "yakıcı ve yıkıcı olay" olarak algıladıkları sonucuna varılmıştır ve ulaşılan sonuç Karakuş (2014) çalışması ile paralellik göstermektedir. Metaforların benzerliği de bu çalışmanın bulgularını desteklemektedir.

'Kentsel ve yapısal' temalar da sekiz metafor ortaya konmuştur. Çalışmaya katılan çocuklar bu temada ortaya koydukları metaforlar ile (gökdelen, tır, araba, ağaç, rüzgar, gürültü, enkaz, tuğla) depremi kontrol edilemez nesnelere benzetmişlerdir. Aksoy'un (2013) yaptığı araştırmada katılımcılar deprem kavramına yönelik 40 tane metafor ortaya koymuşlardır. Aksoy'un (2013) çalışması ile yapılan çalışmada benzer olarak katılımcıların oluşturduğu metaforlar; istenmeyen duygu/olay, bitirici güç, zararlı doğal olay gibi kategoriler olmuştur. Üretilen

metafor kategorilerinde genellikle depremin istenilmeyen ve zararı olan kontrol edilemez bir güç olarak görüldüğü sonucuna varılmıştır. Genel olarak; deprem kavramının zarar veren, korkutucu, kontrol edilmesi güç, yıkıcı etkileri olan bir kavram olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocuklar deprem karşısında çaresiz olduklarını ve korktuklarını belirtmişlerdir.

Yapılan bu çalışmayla Kahramanmaraş depremini yaşamış çocukların depreme yönelik duygu ve düşüncelerini ortaya koydukları metaforlar belirlenmiş ve öğrencilerin depreme yönelik algı düzeyleri belirlenmiştir. Bu bağlamda şu öneriler sunulmaktadır: çocuklara korkuları hakkında konuşabilecekleri bir ortam oluşturulmalıdır. Duyguları ve korkuları ile ilgili açık bir şekilde konuşmak, korkularının azalmasına destek sağlayabilir. Ölüm hakkında konuşmak, çocukların ölüm ile ilgili korkularını azaltabilir. Çocukların kendilerini ifade etmelerine ve duygularını yansıtmasına destek sağlamak için onlara duygusal destek vermek yararlı olabilir. Okul gibi rutinleri sürdürmek önemlidir. Çocuklarda deprem algısının anlaşılması ve deprem eğitimi için metafor çalışmalarının yanında başka nitel araştırma yöntemleri ve nicel araştırma yöntemlerinin kullanımı ile beraber daha kapsamlı araştırmaların gerçekleştirilmesi önerilebilir.

YAZARLIK KATKISI

Fikir/Kavram: GS,TS,MK; Denetleme: GS,MK; Veri Toplama ve/veya İşlemesi: GS; Analiz/Yorum: GS,TS; Makale Yazımı: GS,TS.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar tarafından çıkar çatışması bildirilmemiştir.

FİNANSAL DESTEK

Yazarlar tarafından finansal destek almadıkları bildirilmiştir.

TEŞEKKÜRLER

Çalışmaya katılan depremzede çocuklara ve ailelerine teşekkür ederiz.

ETİK BEYAN

Araştırma için Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulundan 06.04.2023 tarihli 2023/03/04 karar no ile etik kurul izni alınmıştır.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz Karaoğlu B. (2016). Travma sonrası stres bozukluğu ve depresyon arasındaki ilişkide ontolojik iyi oluşun aracılık etkisi: bir yapısal eşitlik modellemesi çalışması, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aker A. T. (2012). Temel sağlık hizmetlerinde ruhsal travmaya yaklaşım. 1. Baskı, Türkiye Psikiyatri Derneği Ruhsal Travma ve Afet Psikiyatrisi Çalışma Birimi Yayını. Uzerler Yayıncılık, Ankara.
- Aksoy B. (2013). Depremi yaşamış olan 9. sınıf öğrencilerinin "deprem" kavramına yönelik algılarının nitel açıdan incelenmesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 5 (1): 247-265.
- Alyanak B, Ekşi A, Toparlak D. (2000). Depremden sonraki 2-6 aylık sürede travma sonrası stres bozukluğunun ergenlerde araştırılması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 7 (2): 71-80.
- Annells M. (2006). Triangulation of qualitative approaches: hermeneutical phenomenology and grounded theory. *Leading Global Nursing Research*, 56 (1): 55-61.
- Aral N. (2023). Depremi çocuklara etkileri. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 6 (11): 93-105.
- Aydın S, Vayvay N. A, Yaray Y, Tok Y, Sağlam M. (2021). Farklı yaş grubundaki bireylerin oyun algılarının metaforik olarak incelenmesi. *Turkish Studies-Educational Sciences*, 16 (3): 1402-1425.
- Bal A, Jensen, B. (2007). Post-traumatic stress disorder symptom clusters in Turkish child and adolescent trauma survivors. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 16 (7): 449-457.
- Berkem M, Bildik T. (2001). İzmit depreminde hospitalize edilen depremde çocuk ve ergenlerin klinik özellikleri, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2 (3): 133-140.
- Boydak Özcan M, Demir C. (2011). Farklı lise türlerine göre öğretmen ve öğrencilerin okul kültürü metaforu algıları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (2): 106-126.
- Cerit Y. (2008). Öğretmen kavramı ile ilgili metaforlara ilişkin öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin Görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 (4): 693-712.
- Çeliktan M. (2006). Kültür ve öğretmen metaforları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (21): 269-283.
- Demirkaya H. (2007). İlköğretim öğrencilerinin deprem kavramı algılamaları ve depreme ilişkin görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8: 68-76.
- Demirkaya H. (2008). İlköğretim 5. 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin depreme yönelik tutumlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3: 38-49.
- Doğan M, Nacaroğlu O, Ablak S. (2021). Sivrice depremini yaşamış ortaokul öğrencilerinin depreme ilişkin metaforik algılarının incelenmesi: Malatya ili örneği. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 51: 384-402.
- Ektem I. S, Aytekin K. Ö. (2020). Eğitim alanındaki metafor araştırmalarında eğilimler: bir içerik analizi çalışması. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 36: 1-38.
- Gisev N, Bell JS, Chen TF. (2013). Değerlendiriciler arası anlaşma ve araçlar arası güvenilirlik: temel kavramlar, yaklaşımlar ve uygulamalar. *Sosyal ve İdari Eczacılıkta Araştırma Dergisi*, 9 (3): 330-338.
- Karakuş U. (2014). Depremi yaşamış ve yaşamamış öğrencilerin deprem algılarının, metafor analizi ile incelenmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 18 (29): 97-116.
- Kaya H. (2010). Metaphors developed by secondary school students towards "earthquake" concept. *Educational Research and Review*, 5 (11): 712-718.
- Kılıç S. (2015). Kappa testi. *Journal of Mood Disorders*. 5 (3): 142-144.
- Kıratlı D. (2001). Depremde olan ve olmayan gençlerin kaygı ve depresyon düzeylerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gök Ö. Ü. B. (2023). Asrın felaketi sonrası Güneydoğu'da turizm. *Asrın Felaketi Sosyoekonomik Etkileri*, 7.
- McClure J, Sutton R. M, Wilson M. (2007). How information about building design influences causal attributions for earthquake damage. *Asian Journal of Social Psychology*, 10 (4): 233-242.
- Mertens D. M. (2014). Research and evaluation in education and psychology: Integrating diversity with quantitative, qualitative, and mixed methods. Thousand Oaks: SAGE.
- Sabuncuoğlu O, Çevikaslan, A, Berkem M. (2003). Marmara depreminden etkilenen iki ayrı bölgede ergenlerde depresyon, kaygı ve davranış. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 6: 189-197
- Sarman A. (2012). Elâzığ ili Karakoçan ilçesinde yaşanan yıkıcı deprem sonrasında, depremi yaşayan ilköğretim çağı çocuklarda kaygı düzeyi, depresyon belirtileri ve etkileyen faktörler, Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.
- Su L. I. (2002). What can metaphors tell us about cultures? *Language and Linguistics*, 3 (3): 589-590.
- Şeker B. D, Akman E. (2014). Van depremi sonrası duygusal, bilişsel ve davranışsal tepkiler: polis örnekleme incelemesi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (27): 215-231.
- Uslu B. (2021). Travma sonrası stres bozukluğu tedavisinde

bütüncül bir yaklaşım: sirkadiyen ritimler, uyku ve yeme bozuklukları. Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi, 4 (8): 1-13.

Yazıcı Ö, Kalın Ulu, Ö. (2018). "Doğal afet" için kavramsal metaforların karşılaştırmalı analizi. Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi, 5 (1): 25-40.

Yıldırım A, Şimşek H. (2006). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin Yayınevi. Ankara.

Yıldırım A, Şimşek H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (9. Genişletilmiş Baskı) Seçkin Yayınevi. Ankara.

Yıldız C. D, Öztürk E. D. (2023). Üniversite öğrencilerinin depreme ilişkin metaforik algıları. Üniversite Araştırmaları Dergisi, 6 (3): 308-316.